

PAKIET MATERIAŁÓW DYDAKTYCZNYCH

do kształcenia na odległość dla nauczycieli
szkoły ponadpodstawowej – język polski

Projekt „Wsparcie placówek doskonalenia nauczycieli i bibliotek pedagogicznych w realizacji zadań związanych z przygotowaniem i wsparciem nauczycieli w prowadzeniu kształcenia na odległość”

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Materiał opracowany w ramach grantu SCDIDN wsparciem nauczycieli w kształceniu na odległość przez Samorządowe Centrum Doradztwa i Doskonalenia Nauczycieli w Siedlcach

Scenariusz zajęć z języka polskiego dla uczniów szkoły ponadpodstawowej

Temat wprowadza do zagadnień związanych ze współczesnością, socrealizmem i wynika z podstawy programowej, cyklu nauczania, realizacji programu i rozkładu materiału w klasie maturalnej. Realizm socjalistyczny lat 50tych. w rozmaity sposób oddziaływał na sytuację twórców i kierunek rozwoju sztuki. Działalność artystyczna została wówczas podporządkowana celom propagandowym i agitacyjnym. Różne formy popularnej kultury wizualnej stały się instrumentem komunistycznej ideologii. W dużej mierze sztuka stworzona wówczas w naszym kraju stawiała za cel główny nakłanianie odbiorców tekstów kultury do czynnego zaangażowania w budowanie socjalistycznego ładu. Zagadnienia związane z naszą historią powojenną, kulturą lat 50tych są kluczowe dla zrozumienia świata współczesnego. Ponadto poszerzają wiedzę na temat różnorodności form wypowiedzi, stosowania środków retorycznych, udoskonalały umiejętności odbioru tekstów kultury.

Obecne możliwości technologiczne pozwalają w sposób atrakcyjny przedstawić różnorodne treści programu nauczania. Metody aktywne w sposób szczególny mogą być wykorzystywane do lekcji związanych z tekstami kultury. Uczniowie zapoznają się z treściami programowymi zamieszczanymi na portalach edukacyjnych, które mogą być pomocne w samokształceniu. Zastosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnej w czasie lekcji języka polskiego sprawia, że staje się ona atrakcyjna dla uczniów. Pozwala im aktywnie uczestniczyć w nauczaniu, doskonalić umiejętność posługiwania się środkami multimedialnymi. Zastosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnej w czasie lekcji jest szczególnie istotne dla uczniów, którzy niechętnie zabierają głos na forum klasy, ponieważ dzięki niej mogą być aktywni. Ponadto technologie informacyjno-komunikacyjne dają możliwość udostępniania uczniom wiadomości lekcyjnych w różnych formach.

TEMAT:

Perswazja, propaganda, agitacja i manipulacja językowa w wybranych tekstach kultury

CEL OGÓLNY:

Doskonalenie umiejętności odbioru tekstów kultury (publicystyka – przemówienie i plakaty propagandowe z lat 50tych dwudziestego wieku)

CELE SZCZEGÓŁOWE:

Uczeń:

- zna pojęcia: perswazja, manipulacja językowa, propaganda, agitacja;
- potrafi wymienić cechy i funkcje plakatu jako formy popularnej kultury wizualnej, gatunek i produkt grafiki użytkowej;
- potrafi analizować i objaśniać tekst kultury. Wskazuje elementy, symbole, środki plastyczne i językowe. Wyjaśnia ich znaczenie i cel użycia;
- odróżnia perswazję od manipulacji;
- wylicza cechy języka propagandy komunistycznej;
- podaje przykłady perswazji i manipulacji z życia codziennego oraz w tekstach kultury dawniej i dziś;
- poddaje analizie język polityków, wskazując elementy manipulacji językowej i nowomowy.

METODY PRACY:

zespołowa i indywidualna

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- komputer, laptop lub telefon z dostępem do Internetu;
- reprodukcje tekstów kultury w wersji elektronicznej;
- podręcznik *Ponad słowami*, klasa 3.

PRZEWIDYWANY CZAS:

45 minut

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. **Wprowadzenie.** Pytanie otwierające. Jakie dostrzegasz sposoby przekonywania lub zniechęcania, z którymi można spotkać się w codziennym życiu? Uczniowie zastanawiają się, kiedy są poddawani perswazji, kiedy sami ją stosują, na czym ten zabieg polega. Przypominają sobie sytuacje, w których dali się przekonać do jakiegoś działania czy poglądów. Dyskusja.
2. **Perswazja a manipulacja językowa.** Zapoznanie się z omówieniem tematu dostępnym w podręczniku *Ponad słowami*. Klasa trzecia, strona 153. Uczniowie czytają pierwszy akapit tekstu *Perswazja a manipulacja językowa* i wypowiadają się na temat różnicy pomiędzy perswazją a manipulacją, szkodliwości komunikatów,

nieetycznych intencji nadawcy, stosowania chwytów retorycznych w tekstach reklamowych, podczas debat, negocjacji, zwykłych rozmów czy dyskusji.

Wyróżniają także różne sposoby manipulacji, takie jak:

- niemówienie całej prawdy, czyli przedstawianie tylko niektórych faktów z pominięciem kłopotliwych,
- takie prezentowanie zdarzeń i sytuacji, aby osiągnąć swój cel,
- wyciąganie fałszywych wniosków z prawdziwych przesłanek,
- powoływanie się na niezweryfikowane autorytety,
- używanie eufemizmów do nazywania rzeczy i spraw niewygodnych dla nadawcy.

Uczniowie zwracają również uwagę na charakterystyczne cechy języka propagandy komunistycznej nazywanego nowomową. Wspólne omówienie i zebranie wniosków.

3. **Zadanie:** Przeczytaj uważnie [fragment przemówienia Władysława Gomułki](#) [dostęp: 12.11.2021]. Uzasadnij, że tekst ma charakter perswazyjny, wskaż sposoby manipulacji i cechy nowomowy. Zwróć uwagę na użyte środki językowe. Wspólne omówienie i zebranie wniosków.

4. **Plakat propagandowy jako gatunek i produkt grafiki użytkowej.**

Zapoznanie się z definicją plakatu jako formy popularnej kultury wizualnej, gatunek i produkt grafiki użytkowej. Uczeń korzysta z dowolnych źródeł informacji.

Może skorzystać z proponowanych linków:

- [Cechy i funkcje plakatu](#) [dostęp: 19.11.2021]
- [Definicja plakatu, jego typologia](#) [dostęp: 19.11.2021]

Wspólne omówienie i zebranie wniosków. Notatka.

Plakat to forma ogłoszenia, reklamy bądź hasło ujęte w artystyczny sposób, zwykle powielane i umieszczane w wielu miejscach publicznych. Plakat zaliczany jest do grafiki użytkowej i w zależności od tematyki oraz pełnionej funkcji może być sklasyfikowany jako plakat reklamowy, wyborczy, propagandowy, filmowy, teatralny lub społeczny. Plakaty występują w formie druku jednostronnego na dużym formacie, co najmniej A dwa.

Propaganda to nieodłączny element wielu rewolucji. Niejednokrotnie zadaniem plakatów było ratowanie nastrojów społecznych czy szerzenie nowych ideologii.

W Polsce pierwsze plakaty propagandowe powstały tuż po odzyskaniu niepodległości w roku 1918.

Po zakończeniu II wojny światowej, istotną rolę w propagandzie PRL również odegrał plakat. Wszechobecne plakaty propagandowe zachęcały do wyrabiania 200 % normy czy nawoływały do udziału w głosowaniach. Plakaty miały pomóc w odbudowie zniszczonej gospodarki i wspieraniu rządzących polityków za pomocą prostej i jasnej symboliki, oddziałujących na psychikę odbiorców obietnic dobrobytu i bezpieczeństwa oraz pobudzającej kolorystyki.

5. Doskonalenie umiejętności odbioru tekstów kultury. Analiza i interpretacja polskiego plakatu propagandowego z lat 50. dwudziestego wieku.

Odbiór tekstów kultury: Kobiety na traktory i Nie pozwolimy - polskie plakaty propagandowe z lat 50. XX wieku.

Praca indywidualna lub w grupach. Wykonywanie zadań edukacyjnych w karcie pracy, która jest załącznikiem do scenariusza. Wspólne omówienie, wnioski podsumowujące:

Propozycje odpowiedzi do karty pracy. Notatka

Socrealizm, czyli realizm socjalistyczny, to nurt w publicystyce, przemówieniach propagandowo-agitacyjnych oraz sztukach plastycznych, plakatach propagandowych i politycznych. Funkcjonował w Polsce od lat 50tych dwudziestego wieku z różnym nasileniem do lat 70tych. Dzieła plastyczne w tym stylu charakteryzował klasyczny realizm oraz tematyka robotnicza i chłopska.

Cechy sztuki realizmu socjalistycznego widoczne na plakatach:

- typowa, ludowa lub robotnicza tematyka ukazana w optymistycznym duchu;
- sceny przedstawiające pracę na roli lub budowie;
- Wydzźwięk agitacyjny, propagandowy, perswazyjny, manipulacyjny.

Na planach pierwszych- młoda kobieta, robotnik przy pracy. Na planach drugich - traktory, sieci wysokiego napięcia, rusztowania, stawiane mury - znaki nowoczesności, postępu i modernizacji kraju. Kobieta ubrana w uniform (zielona koszula, czerwony krawat), który nie wygląda na strój roboczy, używany do pracy w polu, jest raczej ubiorem oficjalnym, strojem charakterystycznym dla młodzieży komunistycznej.

Wskazuje to na manipulację obrazem rzeczywistości ukazanej na plakacie, niebędącym w istocie prawdziwym obrazem wsi.

Obraz symbolizuje nowy porządek społeczny – w założeniu jego elementem miał być równy dostęp kobiet do wszystkich zajęć i zawodów. Wszyscy: chłopci, robotnicy, kobiety w takim samym stopniu musieli być czynnie zaangażowani w budowanie socjalistycznego ładu. Temu procesowi powinna towarzyszyć atmosfera optymizmu, radości, entuzjazmu, siły, odwagi i determinacji widocznych na twarzach bohaterów na plakatach. Akcenty czerwieni (symbol, znak władzy ludowej i nowego ustroju) położono na napisach, krawacie kobiety, ramieniu i twarzy robotnika, murze. Słowa znajdujące się na plakatach tworzą slogan, czyli chwytliwe sformułowanie nakłaniające, agitujące do określonej postawy, aktywności i poglądów.

Plakaty propagandowe dotyczą głównie pracy w służbie ojczyzny, dla poprawienia jej bytu i życia jej mieszkańców. Wyrażna jest zachęta do wysiłku na rzecz kraju oraz wspólnego dobra obywateli. Tym, co łączy teksty jest również sposób obrazowania bohaterów. Na plakacie „Nie pozwolimy” wyrażna jest ponadto niechęć do imperialistów amerykańskich. Siła oskarżenia, dotycząca groźby odbudowy przez nich militarystyki hitlerowskiej, wzmocniona słowami „nie pozwolimy” oraz uniesioną twardą pięścią robotnika, z pewnością silnie oddziaływała na odbiorców, pamiętających niedawną wojnę. Słownictwo i powiększona skala postaci robotnika na pierwszym planie, doprowadzają do nobilitacji, wywyższenia pracy socjalistycznych robotników jako równie ważnej jak żołnierski trud i bohaterstwo.

Ukazane plakaty mają wymowę ideologiczną. Są typowe dla języka propagandy komunistycznej. Mają charakter perswazyjny, manipulacyjno-propagandowy, agitacyjny. Stanowią typowe przykłady popularnej formy kultury wizualnej, gatunku grafiki użytkowej lat 50tych dwudziestego wieku.

6. Ocena aktywności i zaangażowania uczniów

Praca domowa: Wysłuchaj uważnie wybranego przemówienia współczesnego polityka i odpowiedz na pytania:

- Gdzie w języku polityki kończy się perswazja, a zaczyna manipulacja?
- Czy mechanizmy demokratycznego państwa pozwalają uniknąć zafałszowania rzeczywistości?

7. Ewaluacja zajęć

Przykładowe pytania w ankiecie ewaluacyjnej: Co z tematu dzisiejszej lekcji powinieneś zapamiętać? Co z tego tematu okazało się dla Ciebie najbardziej interesujące i ważne? Czego jeszcze chcesz się dowiedzieć na ten temat?

BIBLIOGRAFIA:

Chmiel M., Pruszyński R., Równy A., (2014), *Ponad słowami. Klasa trzecia. Zakres podstawowy i rozszerzony. Podręcznik do języka polskiego dla liceum i technikum*, Warszawa: Nowa Era

ZAŁĄCZNIKI:

Karta pracy. Polskie plakaty propagandowe z lat 50tych dwudziestego wieku

Przyjrzyj się reprodukcji najbardziej znanego plakatu propagandowego z lat 50tych dwudziestego wieku [Kobiety na traktory](#) [dostęp: 19.11.2021] i wykonaj poniższe polecenia.

1. Na podstawie zdobytej wiedzy o epoce socrealizmu odpowiedz, dlaczego autor tematem swojego dzieła uczynił pracę. Opisz nastrój. Zwróć uwagę na wyraz twarzy bohaterki na plakacie
2. Scharakteryzuj elementy widoczne w obrazie. Określ, czy są one realistyczne, czy też ich znaczenie jest metaforyczne. Wytlumacz sens symboli. Zwróć uwagę na strój kobiety. Czy - Twoim zdaniem - jest on realistyczny, odpowiedni do wykonywanej pracy?
3. Wskaż w podanym tekście kultury trzy warstwy: perswazyjną, informacyjną i estetyczną. Zwróć uwagę na tekst językowy zastosowany na plakacie i jego sens.
4. Jakie elementy ukazano na plakacie. Omów znaczenie ukazanej w dziele sytuacji i zastosowanej kolorystyki. Określ funkcję elementów barwnych
 - Plan pierwszy ...
 - Plan drugi ...
5. Podaj trzy cechy sztuki realizmu socjalistycznego widoczne na plakacie
6. Zaznacz właściwe dokończenie zdania.
Słowa znajdujące się na plakacie tworzą ...
 - frazes – utrwalone zwyczajowo sformułowanie pozbawione treści
 - sentencję (aforyzm) – błyskotliwą formułę ujmującą krótko np. myśl filozoficzną
 - slogan – sformułowanie zachęcające do określonej postawy, rodzaju aktywności i poglądów

7. Porównaj analizowany plakat [Nie pozwolimy](#) [dostęp: 19.11.2021]. z podanym poniżej tekstem kultury. Weź pod uwagę takie elementy, jak: przestrzeń, sposób ukazania postaci, kolorystykę, plany oraz tekst językowy.

Autor scenariusza: Małgorzata Połec – SCDiDN Siedlce